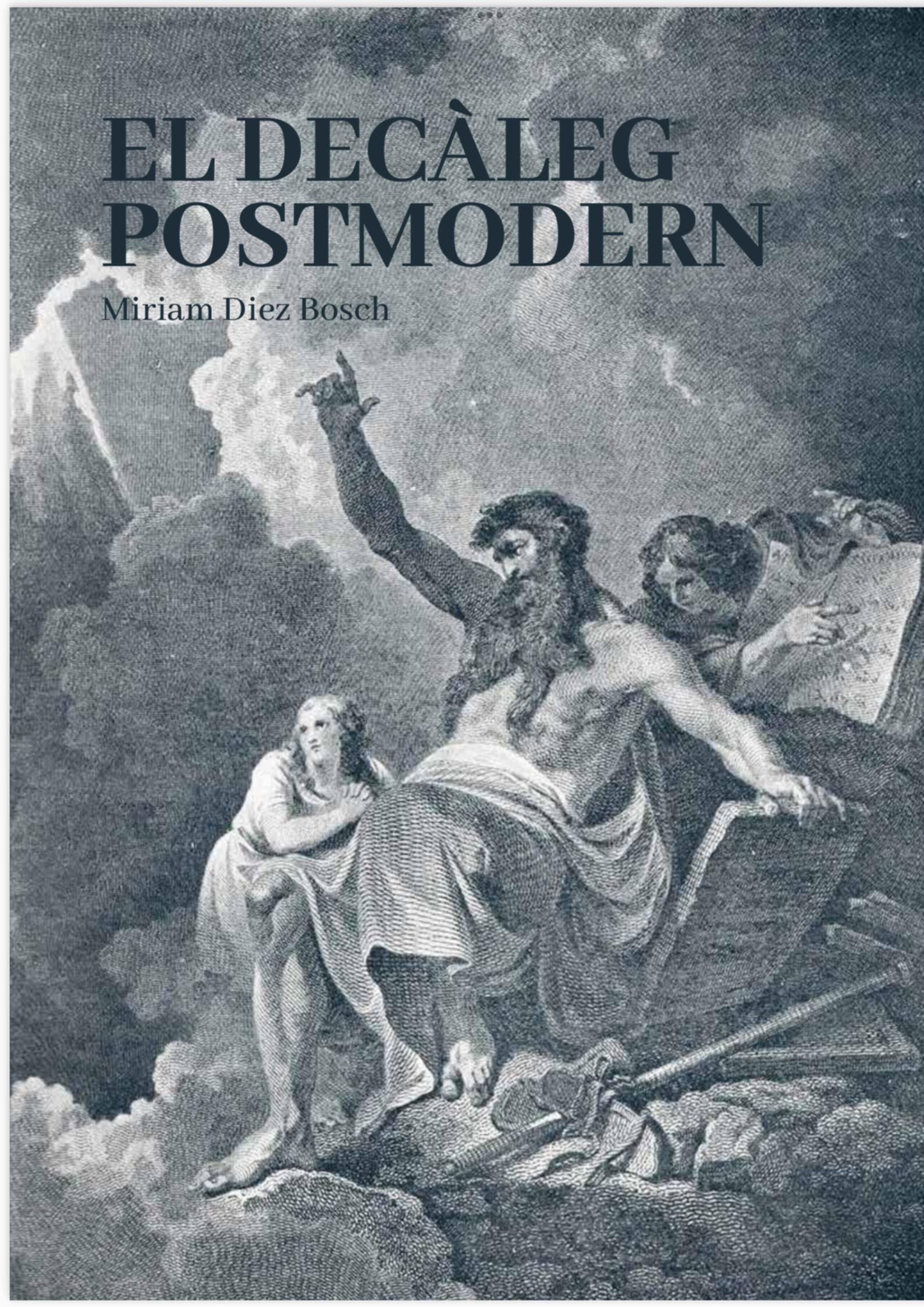

EL DECÀLEG POSTMODERN

Miriam Diez Bosch

L'exquisida mirada del director de cinema Krzysztof Kieslowski, en un context comunista polonès poc avesat a recreacions espirituals, va ser un mestre fulgurant en resseguir els deu manaments. Els va dur a la televisió d'una Polònia propera a acomiadar el comunisme, i va titular l'obra amb un simple *Dekalog*. Encetava així una mirada nova sobre els manaments bíblics, poètica i rutilant, i en va segellar l'actualització: segueixen tenint sentit, significat, acòlits i recorregut.

En aquest exercici versionat audiovisual, el cineasta tria la persistent i preciosa melodia de Zbigniew Preisner, que va tentinejar per sobre dels personatges, atribolats i desolats, que conviuen aclaparats amb una relació trencada d'un Déu creador que desa llibertat a les seves criatures. Tanta, que de vegades senten l'abandó i la nostàlgia d'una Aliança que no saben recuperar. Aquest Déu, que s'intueix en l'absència, s'actualitza de manera maldestre i a cops, més que a manyagues i dosis de consol.

Kieslowski s'allunya de l'estètica del cineasta Cecil B. DeMille, que l'any 1956 va estrenar *The Ten Commandments*, pel·lícula que encara ens reproposen cada Setmana Santa a la programació televisiva, i que inicia amb la vida del petit Moisès, lliurat a les aigües del Nil. Si bé aquesta recreació cinematogràfica s'inicia amb un abandó, la sèrie de Kieslowski comença amb un lligam, el manament primer, «Estimaràs Déu sobre totes les coses». És difícil sostreure's a la fascinació d'agafar els manaments i rebregar-los, desconstruir-los. Potser la dificultat és anàloga a complir-los, una comesa que sembla heroica i extrema. Així, agafa els deu manaments segons la tradició cristiana, i en fa una hermenèutica personal i amb contorsions, perquè el Decàleg és un però les seves interpretacions són infinites.

El monoteisme ofereix una visió d'un Déu únic, protector, gelós i paternal, i se l'ha contraposat sovint a politeïsmes feministes, alliberadors, despresos i maternals. No és un principi motor que es desentén de les seves criatures. El Déu del Decàleg, tant en versió jueva com en la seva actualització cristiana, es presenta com un Déu, un sol Déu, que es comunica a través de l'Aliança, una paraula que ens remet a contractes, també comercials o matrimonials. L'Aliança del Sinaí, però, és indestructible i eterna, i així ho transmeten sobretot el judaisme i el cristianisme, custodis d'uns manaments que no són més que

un manual d'instruccions o unes indicacions aproximades a la vida. Són un pacte entre un creador i les seves criatures.

ALIANCES I DESPITS

Al Decàleg hi trobem indicacions per gestionar la vida. Implicats hi tenim protagonistes com l'amor —molt d'amor— i mort —molíssima mort—, odis i passions, veritats i mentides, enganys i paranys, esperança i lideratge, martingales i concessions, aliances i despits. No desitgis, no pensis, no matis... i no ho facis perquè jo, el teu Déu, t'ho demano, no per arbitrarietat, sinó perquè et delimito el camp de batalla perquè guanyis.

Avui, però, en molts indrets Déu ha estat substituït pel jo, el que Vinicio Albansi a *Decalogo* (Bologna, 2020) en diu un «creixement hipertròfic del jo al lloc de Déu», amb un creixement també enorme de la fragilitat relacional que du a dificultats per viure relacions estables, fecundes i serenes. El subjecte, per tant, es converteix en qui emet el criteri d'existència i el judici. Els manaments, en aquest context individualista, ens són quasi uns estranys.

Els deu manaments com a pistes per realitzar-se amb una vida plena i no com a preceptes han estat objecte de pel·lícules, pòdcasts, obres teatrals i tesis doctorals. A Itàlia van dedicar-los uns programes radiofònics, on hi van intervenir actors, científics, teòlegs i, fins i tot, el músic sicilià Franco Battiato. S'hi parlava de quin sentit tenien avui els manaments a la llum de l'era d'Internet i dels centres comercials. Què volia dir, per exemple, «Jo soc El Senyor el teu Déu», una frase que ressona de manera anòmala davant d'una societat que no vol Déu i no li confereix cap autoritat ni respecte? Què vol dir honorar pare i mare a l'època d'orfenats i minyones, amb pares i mares abusadors o que abandonen la canalla?

Els manaments han sigut objecte de segles d'hermenèutica, i han viscut totes les variacions possibles, però el que no es pot negar en la seva identitat és un pòsit prescriptiu i clar. Podem donar moltes voltes entorn de dues paraules com «no mataràs», i pensar que pot haver-hi excepcions. Però això són interpretacions. El «no» és clar, i el mataràs, inexorablement, també és diàfan. Déu s'expressa amb claredat, i la humanitat ho rep amb les vacil·lacions pròpies d'una espècie grandiosa però ferida i limitada. L'Aliança no va ser una transferència entre un Déu i un altre Déu, sinó entre un

Il·lustració que representa Moisès rebent els deu manaments sobre tauletes de pedra, del llibre *My Mother's Bible Stories: Told in the Language of a Gentle, Loving Mother Conversing with Her Children* creat pel bisbe John H. Vincent (1896)

MIRIAM DIEZ BOSCH, directora de l'Observatori Blanquerna de Comunicació, Religió i Cultura (Universitat Ramon Llull).

Miroslaw Baka al cinquè capítol de la sèrie *Dekalog* filmat pel cineasta Krzysztof Kieślowski (1989)

Creador i la humanitat. La diferència ontològica és vinculant i generadora de desequilibris i interpretacions històriques.

FRAGMENTA UNEIX

A casa nostra ha fet la seva irrupció la proposta dels deu manaments de l'editorial *Fragmenta*, que ha dedicat un volum a cada manament, una idea genial que s'ha declinat de manera impecable —difícil haver-ho fet millor— amb la tria dels autors, que no són biblistes ni exegetes, sinó filòsofs, escriptors, experts en art, músics o especialistes en dret penal. Gent amb interessos aparentment allunyats del text bíblic i que precisament per això n'han fet una lectura de categoria que ha resultat ser agosarada, radical, honesta, i sobretot, actual. Els autors són Jordi Graupera, Ignasi Moreta, Sira Abenoza, Maria Sevilla, David Fernández, Carla Vall i Duran, Blanca Llum Vidal, Bernat Dedéu, Leticia Asenjo i Maria Garganté. La col·lecció catalana que hauria de ser ja traduïda a desenes d'idiomes i tenir abast mundial, perquè les reflexions que hi vessen són globals, que desarmen humanament i que són contagiabls.

L'editorial *Fragmenta* és paradoxal. Malgrat el seu nom, tot el que escull, publica, remena i promou és material que uneix. Arreplegar els preceptes i no fer-ne una exegesi bíblica *tout court* sinó una magistral coreografia, inspirada per la voluntat de revisitar, recuperar, tornar a transitar, descomprimir i

revifar el Decàleg em sembla una incitadora manera d'unir literatura i pensament bíblic, divinitat i materialisme, ateisme i devoció. Des de la fragmentació del nom, els ha sortit un projecte compacte, unit, bastit només amb les fissures del dubte metòdic. Han unit plomes joves (o de joves adults, com en diem ara), persones que potser mediten amb la Bíblia cada dia amb d'altres que la deuen tenir entre els prestatges i no la freqüenten més que de Pasqua a Rams. La sèrie «Deu Manaments» vol repensar els grans temes de la contemporaneïtat seguint el fil conductor del decàleg. Amb una mirada fonda i actual, responen a problemàtiques d'avui, lluny de qualsevol confessionalisme, militància o apologia. Hi ha textos vivencials, disquisicions filosòfiques, exemples de l'actualitat nocturna, drogues, porcs, emails. Hi ha de tot, perquè res queda exempt de les prescripcions bíbliques ni del disseny diví, que es pot acceptar o rebutjar.

Gaia De Vecchi i Alberto Mattioli són autors de *Comandamenti per la libertà. Il decalogo tra coscienza religiosa e civile* (Milà, 2021) on es qüestionen per què pensar en el Decàleg significa «pensar en negatiu», en què s'evocuen paraules com «obligació» i «prohibició». El llibre és un intent de reconduir la visió negativa, a partir de l'actualització dels preceptes que es van donar a Moisès al Sinaí i es planteja com un camí de llibertat.

Els manaments, un acte provocador que vol superar l'individualisme, que pretén fer

Curs sobre el Decàleg aquest octubre que ha unit jueus i catòlics a la Pontifícia Universitat de la Santa Creu. Fotografia: Pontifícia Universitat de la Santa Croce

el «jo» més petit per engrandir un «nosaltres dual» amb Déu. Els manaments serien un camí d'amor per conèixer-se millor a un mateix i als altres. Francesco Occhetta considera fer-ne una relectura avui com un desig per millorar i canviar una sèrie de condicions que permetin a cada persona perseguir la pròpia realització humana. Els manaments es divideixen en dos blocs: els que parlen més de la relació personal de cadascú amb Déu, i els que es refereixen als altres i a la convivència. Aquest intent positiu de mirar-los com a «propostes» no és sempre percebut així. «M'ho proposes, o m'hi obligues?», es pot plantejar l'ésser humà receptiu als preceptes.

Els deu manaments els trobem al llibre de l'Èxode i al Deuteronomi. No és casual. La sortida no és només física, l'èxode també és una sortida d'un mateix, que deixa de llepar-se ferides per mirar cap enfora. Aquesta llei que Déu dona a Moisès és una aliança, un pacte, no és una imposició sinó que presuposa una acceptació. Una vida alliberada de l'esclavatge del pecat, del mal, del que no és vida. Respectar la llei és agrair aquesta companyia divina que no deixa la persona a la intempèrie. Els manaments van tots junts: no se n'observa un un dia i uns quants un altre. La gràcia del Decàleg és que és indissoluble. El Decàleg (*deka lógoi*, 'deu paraules', o en hebreu *aseret haddebarim*) és fruit d'un acte voluntari de Déu, que pren la iniciativa i fa un pacte amb el seu poble. No és un

Déu que respon. És un Déu que s'anticipa, i que promet la salvació a través de l'amor. No és cap banalitat, aquest primer pas diví.

Jordi Graupera enceta la col·lecció de Fragmenta amb el manament primer, el sever «Estimaràs Déu sobre totes les coses», i es fixa en l'«estimaràs». No deixa de ser una bona notícia que el decàleg comenci encapsulant el missatge central de l'amor. Estimaràs. Per aquest doctor en filosofia per la New School de Nova York, «el que confronta el Déu únic no és el panteó grec o egipci, sinó l'arravatament sensual de la divinitat natural, la manifestació psicològica d'un món encantat que dona sentit a cada gest de la vida i en desperta l'espiritualitat. Avui dia, la munió d'absoluts que ens envolta, en contrast amb la seva fragilitat, és una altra instància de la vella disputa. Però el Déu d'aquest manament no és només un Déu polític. No és un Déu que vulgui l'acompliment asèptic de la llei. Déu vol amor, i fins i tot en aquesta formulació contractual tan freda, la més arcaica en el seu estil, hi ha l'amor». Amb un índex suggeridor on fa referència al «cosmo-teisme o els leprosos» o a «l'absolut fràgil», aquest filòsof i pensador se serveix de Nietzsche, Freud, Agustí d'Hipona o Plató, en un reguitzell bibliogràfic sever, masculí, de pensament fondo que li fa dir que estimar Déu amb cor, ànima i pensament vol dir que no t'entens «com un animal ni com un mer autòmat que treballa per al poder i la glòria terrenals». És un desvetllament de l'ésser humà

Arreplegar els preceptes i no fer-ne una exegesi bíblica 'tout court' sinó una magistral coreografia, inspirada per la voluntat de visitar, recuperar, tornar a transitar, descomprimir i revifar el Decàleg em sembla una incitadora manera d'unir literatura i pensament bíblic, divinitat i materialisme, ateisme i devoció.

que se sent criatura: «Ets la criatura que sap romandre, la criatura que sap estimar». Venen moltes ganes de seguir amb la sèrie i anar a Ignasi Moreta, que és l'instigador d'aquesta saga de manaments recuperats, i que en el segon manament, «No prendràs el nom de Déu en va», es planteja el perill de voler fer de Déu el que li convingui a l'ésser humà, amb la pretensió d'alterar la seva essència. Moreta, editor de Fragmenta, home cultivat, professor a la UPF, ens recorda que la gran temptació de totes les elits religioses és «instrumentalitzar la divinitat». Deixar que Déu sigui Déu no és una banalitat, perquè parlant d'ell, fent servir el seu nom, es banalitzava. Moreta sosté que «respectar-lo com a Déu implica fer-lo absent del nostre discurs», i assevera que des de la perspectiva de la teologia negativa, «tota afirmació sobre Déu és, en últim terme, una blasfèmia».

La professora de la UAB Maria Garganté, que s'ocupa del «Santificaràs les festes», entoma el tercer manament i adverteix que, encara que sembli el més plaent (festa!), d'hedonista en té ben poc, perquè és «ple d'angles morts i crea un món de relacions ambigües». Aquesta historiadora de l'art broda el volum farcint-lo d'exemples quotidians que voregen el dret laboral, els rituals, el sentit de fer festa més pregon. Aquest manament ens situa davant de la paradoxa del diumenge, més exactament de la «pèrdua de l'excepcionalitat dominical». Els diumenges no són dies de mudar-se, sinó de xandall. Garganté admet que «s'ha es-

flagarsat el sentit de celebració comunitària i el seu caràcter religiós, substituït per una profanació massiva en els usos i costums».

La psicòloga Leticia Asenjo, especialitzada en infància i família, dissectiona el manament d'«Honrar pare i mare» amb una contemporaneïtat esfereïdora. Amb la convicció de que «la capacitat de posar-nos en el lloc dels nens i imaginar-ne el futur en depèn la nostra supervivència com a espècie». Asenjo alerta de les relacions paternofiliales tòxiques, expressa la seva vivència de filla i mare i també d'analista, i en un text entranyable, d'entranya profunda, allibera el quart manament d'una manera insòlita, en un relat que flueix, lliga i deslliga.

TU TAMBÉ HAS VOLGUT MATAR

«No mataràs», ens recorda l'inconformista filòsof Bernat Dedéu en el seu primer llibre, en què qualifica el manament que li han assignat (o que ha triat, no ho sabem) com «un manament indiscutible», el que «gaudeix del màxim consens legal i ètic». El també músic és amant de la provocació i no dubta en recordar al lector aquesta sentència: «Tu també has volgut matar, i malgrat et pesi, el manament no és allò que ha aconseguit aturar-te». L'hermenèutica que aplica per explicar-nos per què Déu no vol el suïcidi és molt potent i volem un altre llibre de l'autor sobre el tema. Dedéu escriu que «Déu també mana no matar-nos perquè fer-ho ens hi equipararia pel que fa al poder. El

Cobertes de la sèrie «Deu Manaments», editada per Fragmenta.

Presentació de la sèrie «Deu Manaments». A dalt, d'esquerra a dreta, Maria Sevilla Paris, Bernat Dedéu, Leticia Asenjo, Carla Valls i Duran, Maria Garganté. A baix, Ignasi Moreta, Anna Punsoda (editora de la sèrie) i Jordi Graupera. Fotografia: Fragmenta Editorial

suïcidi implica prescindir del món, i aquesta prerrogativa és exclusiva de l'Altíssim. No matar-se implica, per tant, no competir amb la divinitat, no pretendre bandejar el do de la vida».

No hem de mentir i ens ho comenta la Carla Vall i Duran, advocada penalista, a *No mentiràs*, on calúnnia, mentida, injúria, es passen en un text farcit de referències femenines (a la bibliografia hi ha algun home, també). Aquesta advocada especialitzada en violències escriu de manera biogràfica i pensa que ometre la veritat pot ser una manera de mentir. «Pel que fa al manament de no mentir, em sobta estranyament que la majoria dels humans se centrin a analitzar les oracions que els uns ens diem als altres per trobar-hi la mentida quan, en la majoria de les ocasions, no passa així. Les grans mentides són les paraules no dites, les veritats que queden al tinter».

A *No consentiràs pensaments impurs* Sira Abenosa ens adverteix que estem davant «la camisa de força perfecta». Perquè com avança aquesta filòsofa d'Esade i fundadora de l'Institute for Socratic Dialogue, aquesta ordre de vigilància interior ens planteja «un mandat impossible perquè pensar vol dir pensar lliurement, equivocadament, impurament». «No consentiràs pensaments impurs», sentència el novè manament: «Només quatre paraules per dir-nos tantes coses. D'entrada, com tots els manaments, es tracta d'una ordre o una prohibició. Parteix de la idea que l'ésser humà necessita cadenes, frens, repressió els instints. Seguint de nou Nietzsche, ser un bon cristià seria estar disposat a sacrificar la llibertat, l'orgull i la confiança en nosaltres mateixos; mutilar-nos i menysprear qui som —perquè som profundament menyspreables i per això dignes de compassió». Abenosa segueix: «Pen-

L'editorial ha sondejat persones d'intensa vida i dens pensament que poguessin descosir els manaments per teixir un mosaic on un laic s'hi trobi, un agnòstic hi gaudeixi i aprengui, i una persona amb conviccions religioses no s'hi senti centrifugada.

sar ens fa impurs. Quan pensem desobeïm, encara que sigui momentàniament. Pensar és desobeir». Quan ens exigeixen i ens exigim massa, quan posem els objectius massa alts, generem neurosi i infelicitat: avui hem de ser tan purs, de pensament i de fet, tan perfectes, que som extremament neuròtics i infeliços. Abenoza *dixit*.

Després d'una introducció marcada per un viatge pel món de la droga i els bitcoins, la poeta Maria Sevilla descriu que sovint ens omplim la boca parlant de «societats materialistes i consumistes». Doncs ens ho desmenteix en el desè i darrer manament, «No desitjaràs els béns del proïsme». Ens hi diu que «el capitalisme és un gran deliri de desmaterialització». Amb la citació de l'economista del decreixement Giorgos Kallis, a més, relaciona aquesta follia d'acumulació i de creixement amb la *hybris* clàssica, és a dir, amb l'arrogància però, sobretot, amb la transgressió dels límits, amb l'excés, i considera que bona part de la cultura i de la filosofia de l'Antiga Grècia és una «reacció al caràcter presumiblement il·limitat dels diners». La naturalesa, certament, té límits, però no hi ha cap límit aparent a l'ús dels diners perquè els diners poden intercanviar-se per qualsevol cosa —«els béns físics són limitats, però el nostre desig d'acumular diners, no». *Chapeau*, poeta Sevilla.

De diners i desigualtats ens parla també en el més conegut setè manament «No robaràs». L'1 % més ric del món acumula el 63 % de la riquesa mundial produïda des del 2020. És per dades com aquesta que David Fernández Ramos considera que vivim en una època de robatori estructural. No robar avui vol dir no treure el somni del futur, no deixar que la il·legalitat i la corrupció se'n surtin. És un goig que un periodista com Fernández obri el seu petit assaig citant sant Agustí, Pelagi, sant Francesc d'Assís, encara que ell no els bategi amb el «sant», perquè no cal: Fernández, activista social i exparlamentari, s'avança al Papa de Roma, i ja fa referència al Sagrat Cor de Jesús molt abans que el Papa Francesc publiqui la quarta encíclica *Dilexit Nos*, dedicada precisa-

ment al Sagrat Cor de Jesús. Fernández, amb la seva visió profètica, d'àliga de sant Joan, posa l'ull sobre la «monetarització de la vida». No robaràs, no robarem, no serem robats. Tothom pot robar, ens recorda, i tothom pot ser robat.

Sobre el sisè manament, el dedicat a l'adulteri, en tenim paraules de la també poeta Blanca Llum Vidal. Sota l'esguard literari de Víctor Català, però també de Madame Bovary i d'altres senyores infidels adúlteres conegudes i senyalades, l'autora ens confessa que «ser fidel, de moment només dic això, no vol dir encadenar, no vol dir posseir, no vol dir tallar-nos cap ala. Potser ser fidel de debò és una manera de comprometre's —també políticament— en una història d'amor. De compartir un projecte». De compartir, fins i tot, les portes que s'obren dins d'aquest projecte. Potser ser fidel de debò és la possibilitat de donar la volta a la gelosia animal. Potser ser fidel de debò és descobrir que el pacte amorós es pot convertir en una forma d'insubmissió radical. Una visió radicalment audaç sobre l'adulteri, la de Blanca Llum Vidal. La visió de l'adulteri que ens proposa en aquesta revisió del precepte és colossal: no només com a intercanvi de la carn amb qui no és el marit o la muller, sinó un adulteri més generós i perillós, l'intocable, el que penetra a la fibra sense tocar un bri de l'altre. L'adulteri mental, l'adulteri imaginat, l'adulteri recordat. L'adulteri d'enviar un missatge, un poema, una cançó, un «què fas?».

De manera gairebé miraculosa, Fragmenta ha agafat els manaments, i no les benaurances, que sempre es contraposen com si els manaments fossin la cara rígida de preceptes morals i les benaurances, la versió feliç. Aquestes lleis volen bastir les relacions humanes i la relació amb un únic Déu, i per revisar-les l'editorial ha sondejat persones d'intensa vida i dens pensament que poguessin descosir els manaments per teixir un mosaic on un laic s'hi trobi, un agnòstic hi gaudeixi i aprengui, i una persona amb conviccions religioses no s'hi senti centrifugada. ■